

ДО ІСТОРІЧЧЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ

УДК : 608.1 : 331.876.6

РОЗВИТОК ВИНАХІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАУКОВИХ УСТАНОВ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ 2011 – 2016 рр.: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

Косско Т.Г.

(Центр дослідження інтелектуальної власності і трансферу технологій НАН України)

В статті проаналізовано досвід здійснення винахідницької діяльності в Національній академії наук України. Представлені результати винахідницької діяльності наукових установ, що підтверджені чисельними показниками та прикладами.

Ключові слова: *винахідництво, патенти на винаходи і корисні моделі, ліцензійні договори, підрозділи з питань трансферу технологій, інноваційної діяльності та інтелектуальної власності.*

Винахідництво як форма творчої діяльності науковців об'єднує науку та практичне її втілення. Винахідництво нерозривно пов'язане з вирішенням не тільки технічних, але й економічних проблем суспільства.

Актуальність дослідження полягає в тому, що використання результатів наукових науково-технічних розробок було і є дуже важливим для України.

Діяльність по використанню результатів наукових досліджень та науково-технічних розробок є актуальною для держави з ринковою економікою на шляху інноваційного розвитку. Питаннями розвитку винахідництва, трансферу технологій, проблемами ефективного використання інтелектуальної власності на вітчизняних підприємствах та розвитку системи управління інтелектуальною власністю присвячено багато досліджень провідних науковців, таких як Г.О. Андрощук, Б.А.Маліцький, Ю.М. Капіца та ін.

В роботі проаналізовано досвід здійснення винахідницької діяльності в Національній академії наук України (НАН України) за вказаний період. Представлено результати винахідницької діяльності наукових установ в період політичної та економічної нестабільності.

Національна академія наук України (Академія), що має майже сторічну історію, у 20-х роках ХХІ сторіччя є

найбільшим науковим центром незалежної України, що об'єднує майже 160 наукових установ, в тому числі – більш, ніж 100 установ технічного, хімічного та біологічного профілю [1]. Щодо чисельного складу працівників Академії, то на 2011 р. в установах Академії працювало 38,5 тисяч співробітників, в тому числі 19,5 тисяч наукових співробітників, серед яких 10,6 тисяч докторів та кандидатів наук (за даними щорічних звітів Академії тут і надалі).

В 2016 р. про винахідницьку діяльність звітували 98 наукових установ. Чисельність працівників за 2016 р. становить 28,7 тисяч співробітників, в тому числі більш, ніж 15 тисяч наукових співробітників, серед яких більш, ніж 9 тисяч докторів та кандидатів наук.

Зрозуміло, що зменшення загальної чисельності майже на чверть та чисельності наукових співробітників не може не вплинути на результати роботи НАН України.

За період, що досліджувався, науковими установами було одержано 4276 рішень про видачу патентів України на винаходи та корисні моделі, в зарубіжних країнах – 43. За цей же період ними подано 4250 заявок на патенти України на винаходи та корисні моделі, до зарубіжних країн – 58. Також установами НАН України було подано значну кількість заявок на па-

ДО ЄТОРІЧЧЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ

тенти на сорти рослин та на авторські свідоцтва на сорти рослин, отримано багато авторських свідоцтв та патентів на сорти рослин.

Аналіз показників, що їх досягнуто у 2011 – 2014 рр., свідчить про зростання в НАН України заявок на винаходи та корисні моделі, значні успіхи є у сфері впровадження у промисловість результатів наукових досліджень [1]. В подальшому (в 2015 р.) відбувається зниження подання заявок на винаходи та корисні моделі на 10 %. В 2016 р. цей показник збільшився, але, нажаль, більшість заявок подається на патенти на корисні моделі, а не на винаходи.

Так, у 2016 р. установами НАН України одержано 547 патентів на винаходи та корисні моделі, серед яких 158 – патенти України на винаходи, 388 – патенти України на корисні моделі, один патент на винахід РФ.

Подано 610 заявок на винаходи та корисні моделі, в тому числі 229 заявок на видачу патентів України на винаходи, 379 – на патенти на корисні моделі, дві заявки – на патенти США. Маємо також зменшення одержаних патентів, що є результатом зниження подачі заявок у два попередні роки.

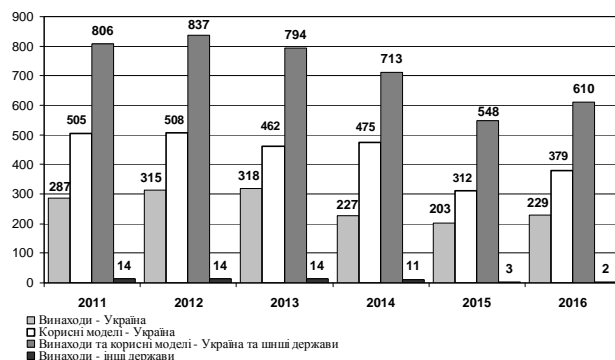
На зменшення показників патентування як один із чинників вплинуло зменшення фінансування НДДКР у бюджетній сфері. Це спричинило також до припинення установами НАН України підтримки чинності деякої кількості патентів на винаходи і корисні моделі.

Винаходи створювалися у таких актуальних і важливих науково-технічних та науково-технологічних напрямках, як інформаційні технології, нові матеріали, видобування корисних копалин, енергозбереження, нанотех-

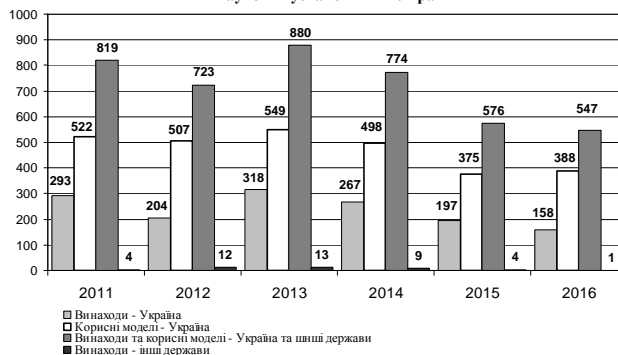
нології, екологія, біотехнології та медицина тощо.

У 2011 – 2016 рр. установи Акаде-

Заявки на отримання патентів на винаходи та корисні моделі наукових установ НАН України

Патенти на винаходи та корисні моделі наукових установ НАН України

мії уклали більше сотні ліцензійних договорів, контрактів щодо використання винаходів, договорів про передачу “ноу-хау” та авторських договорів [2].

В 2016 р. установами НАН України було укладено 35 договорів на використання об'єктів права інтелектуальної власності (в тому числі з організаціями Білорусі – 2, Німеччини – 1, Англії – 1, Китаю – 2). Інститутом фізіології рослин і генетики НАН України укладено 88 ліцензійних договорів на використання сортів рослин з організаціями України. Для порівняння, у 2015 р. установами НАН України було укладено 20 ліцензійних договорів (в тому числі з організаціями Білорусі – 1, Молдови – 1, РФ – 1, Казахстану – 1, Нідерландів – 1, Швеції – 2, Китаю – 2,

ДО ІСТОРІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ

Чехії – 1), інститутом фізіології рослин і генетики НАН України було укладено 110 ліцензійних договорів на використання сортів рослин з організаціями України. Наприклад, в 2016 р.

Інститутом надтвердих матеріалів ім. В.М. Бакуля НАН України укладено договори з організаціями Білорусі, Харбінським інститутом технологій інструменту та обладнання (Китай), фірмами Німеччини та Англії щодо використання надтвердих матеріалів та інструментів, виконаних із їх застосуванням. Інститутом кібернетики ім. В.М. Глушкова НАН України укладено низку договорів з розробки програмного забезпечення з ДП «Національні інформаційні системи» (Україна). Інститутом мікробіології і вірусології ім. Д.К. Заболотного НАН України укладено угоди з використання біопрепаратів для рослинництва з підприємствами України. Інститутом молекулярної біології і генетики НАН України укладено договір на використання біопрепарату для живлення та захисту рослин "КЛЕПС" з Науково-виробничим центром «Енергія». Інститутом фізіології рослин і генетики НАН України укладено 88 ліцензійних договорів на використання сортів рослин з багатьма організаціями України. Інститутом біоорганічної хімії та нафтохімії НАН України укладено шістнадцять авторських договорів на використання науково-технічної документації (ТУ) з підприємствами України.

Під час проведення науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт у 2016 р. установи НАН України використали 1153 власні винаходи, корисні моделі, промислові зразки, торговельні марки та сорти рослин.

Щодо зарубіжного патентування, то спостерігається тенденція зниження зарубіжного патентування як у країнах СНД, так і країнах далекого зарубіжжя, зменшення ліцензійних контрактів із зарубіжними країнами, впровадження вітчизняних сортів рослин.

Важливо, що установи НАН України беруть активну участь у Все-

українському конкурсі "Винахід року", що проводить Державна служба інтелектуальної власності України. Так, наприклад, в 2016 р. посіли призові місця у номінаціях [3]:

– «Екологія», Інститут технічної теплофізики НАН України, Міжнародний науково-навчальний центр інформаційних технологій та систем НАН України та МОН України;

– «Медицина», Інститут проблем кріобіології та кріомедицини НАН України;

– «Металургія», Інститут металофізики ім. Г.В. Курдюмова НАН України;

– «Кращий винахід – 2015 у регіоні» по Дніпропетровській області: Інститут чорної металургії НАН України; по Київській області: Інститут кібернетики ім. В.М.Глушкова НАН України; по Миколаївській області: Інститут імпульсних процесів і технологій НАН України; по Одеській області: Фізико-хімічний інститут ім. О.В.Богацького НАН України;

– «Спеціальна відзнака за ефективне рішення в області медицини»: комплекс корисних моделей Інституту експериментальної патології, онкології і радіобіології ім. Р.С.Ка-вельського НАН України;

– у абсолютній номінації «Краща корисна модель серед молоді – 2015»: Інститут металофізики ім. Г.В. Курдюмова НАН України.

Показники створення та охорони об'єктів права промислової власності в Національній академії наук України, згідно щорічним звітам про діяльність НАН України, представлені на рисунку.

Проблеми винахідництва нерозривно пов'язані з соціально-економічними проблемами в суспільстві.

Так, на зменшення показників патентування вплинуло зменшення фінансування НДДКР у бюджетній сфері та зменшення загальної чисельності та чисельності наукових співробітників установ НАН України. Відбувається припинення установами НАН України

ДО ІСТОРІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ

підтримки чинності частини патентів на винаходи і корисні моделі.

Оскільки велику роль у охороні об'єктів права інтелектуальної власності відіграє діяльність структурних підрозділів з питань трансферу технологій, інноваційної діяльності та інтелектуальної власності, то скорочення працівників у цих підрозділах та погіршення умов їх праці також не можуть не вплинути на подальші результати.

Вирішенню цього питання сприяє те, що у 2016 р. НАН України спільно з Інститутом інтелектуальної власності Національного університету «Одеська юридична академія» утворили цільову групу з фахівців наукових установ для підготовки магістрів за спеціальністю «Менеджмент» за спеціалізацією «Управління інтелектуальної власності»

також заочної форми навчання за державним замовленням.

Отже, можна зробити висновок, що винахідницька та патентно-ліцензійна діяльність зростала у розглянутий період і мала найбільш вагомий показники в 2011-2014 рр. Подальше зниження показників у 2015-2016 рр. обумовлено політичними змінами та економічними труднощами. Тривожними факторами є скорочення обсягів патентування, в тому числі зарубіжного, скорочення чисельності патентних працівників.

Позитивним є те, що НАН України має великі успіхи в патентно-ліцензійній діяльності, великий науково-технічний потенціал, який не можна втрачати, а треба використовувати в інтересах держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Статистика наукового потенціалу та основні наукові результати (Короткий статистичний довідник), Національна академія наук України: стат. зб. / [Б.А. Маліцький, О.О. Грачев, В.П. Рибачук та ін. ; гол. ред. В.Л. Богданов]. – К. : ЦДПІН НАН України ім. Г.М. Доброва, 2013. – 170 с.
2. Богданов В.Л., Капіца Ю.М. Винахідницька діяльність при проведенні досліджень і розробок та комерціалізації їх результатів // Вісник НАН України, 2016, – № 12, – С. 87–98.
3. Винахід року – 2015. [Електронний ресурс] <http://vinahid-roky.iitn.gov.ua/uk/arhiv>.

Косско Т.Г. Развитие изобретательской деятельности научных учреждений Национальной академии наук Украины 2011-2016 гг.: исторический аспект. В статье проанализирован опыт осуществления изобретательской деятельности в Национальной академии наук Украины. Представлены результаты изобретательской деятельности научных учреждений, которые подтверждены многочисленными показателями и примерами.

Ключевые слова: изобретательство, патенты на изобретения и полезные модели, лицензионные договоры, подразделения по вопросам трансфера технологий, инновационной деятельности и интеллектуальной собственности.

Kossko T. Development inventive of research institutions National academy of sciences of Ukraine 2011–2016: historical aspect. The article analyzes the experience of inventive activity at the National Academy of Sciences of Ukraine. The results of inventive scientific institutions, supported by numerous figures and examples.

Keywords: invention, patents and utility models, licensing contracts, departments for technology transfer, innovation and intellectual property.